

Lífeyrissjóðir – alþjóðlegur samanburður

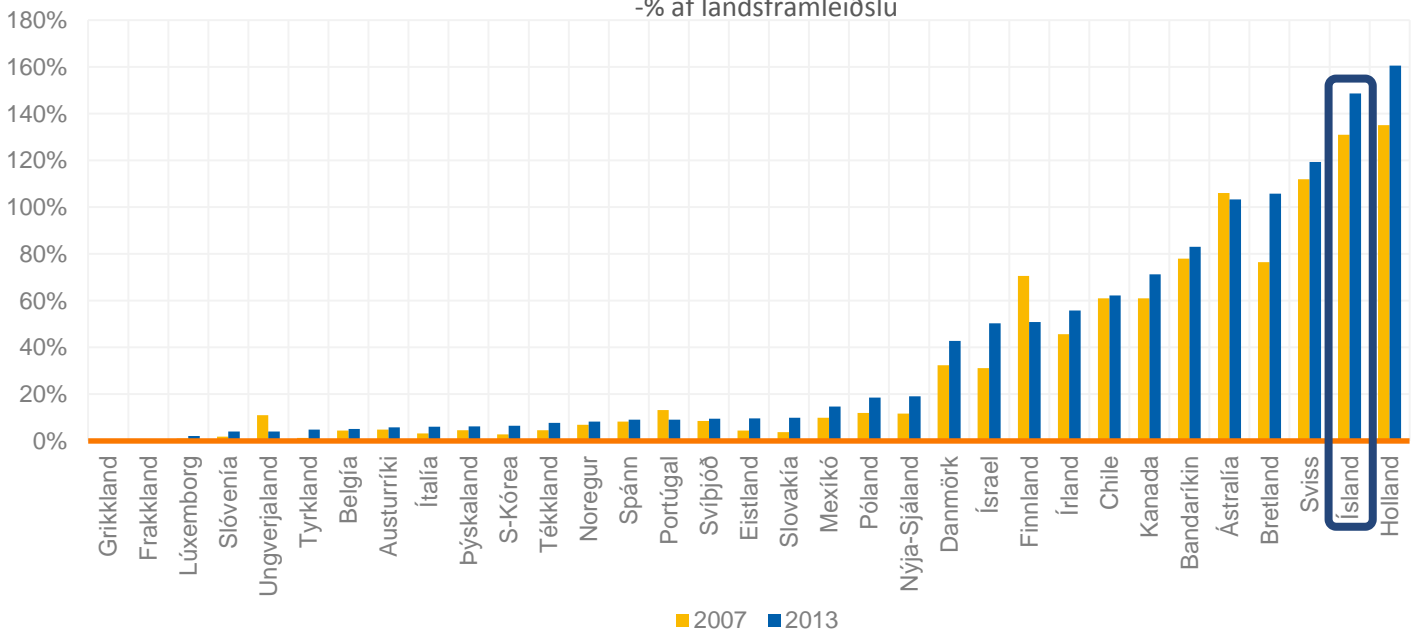
Á dögnum tókum við stöðuna á [Íslenska lífeyrissjóðakerfinu](#). Þó það standi frammi fyrir erfiðum áskorunum um þessar mundir og munu sennilega þurfa að takast á við enn stærri áskoranir á næstu árum og áratugum, þá er staða þeirra á ýmsa mælikvarða harla góð. En hvað með alþjóðlegan samanburð? Lífeyrissjóðakerfi í heiminum eru jafn mismunandi og þau eru mörg, sem gerir það að verkum að öllum samanburði ber að taka með vissum fyrirvara. Á heildina litið virðist samt íslenska lífeyrissjóðakerfið standa nokkuð vel í alþjóðlegum samanburði, sem lýsir þó e.t.v. betur hversu illa mörg önnur lönd standa.

Eignastaðan með því besta sem gerist

Með tilliti til eigna lífeyrissjóða sem hlutfalls af landsframleiðslu kemur Ísland mjög vel út í samanburði við önnur OECD lönd og aðeins í Hollandi eru eignir lífeyrissjóða sem hlutfall af landsframleiðslu meiri. Hlutfallið var 150% hjá Íslandi árið 2013 en innan við 20% hjá meirihluta ríkja OECD það ár. Stór hluti skýringarinnar á þessu er að sjóðsöfnun hefur meira vægi á Íslandi heldur en í flestum löndum OECD. Á hinn bóginn er gegnumstreymiskerfi (e. Pay-as-you-go), sem ekki krefst eignasöfnunar, mun algengara í öðrum löndum. Einnig ná þessar tölur einungis til sjálfstæðra lífeyrissjóða en ekki t.d. til varasjóða á vegum ríkisins.

Eignir lífeyrissjóða innan OECD

-% af landsframleiðslu

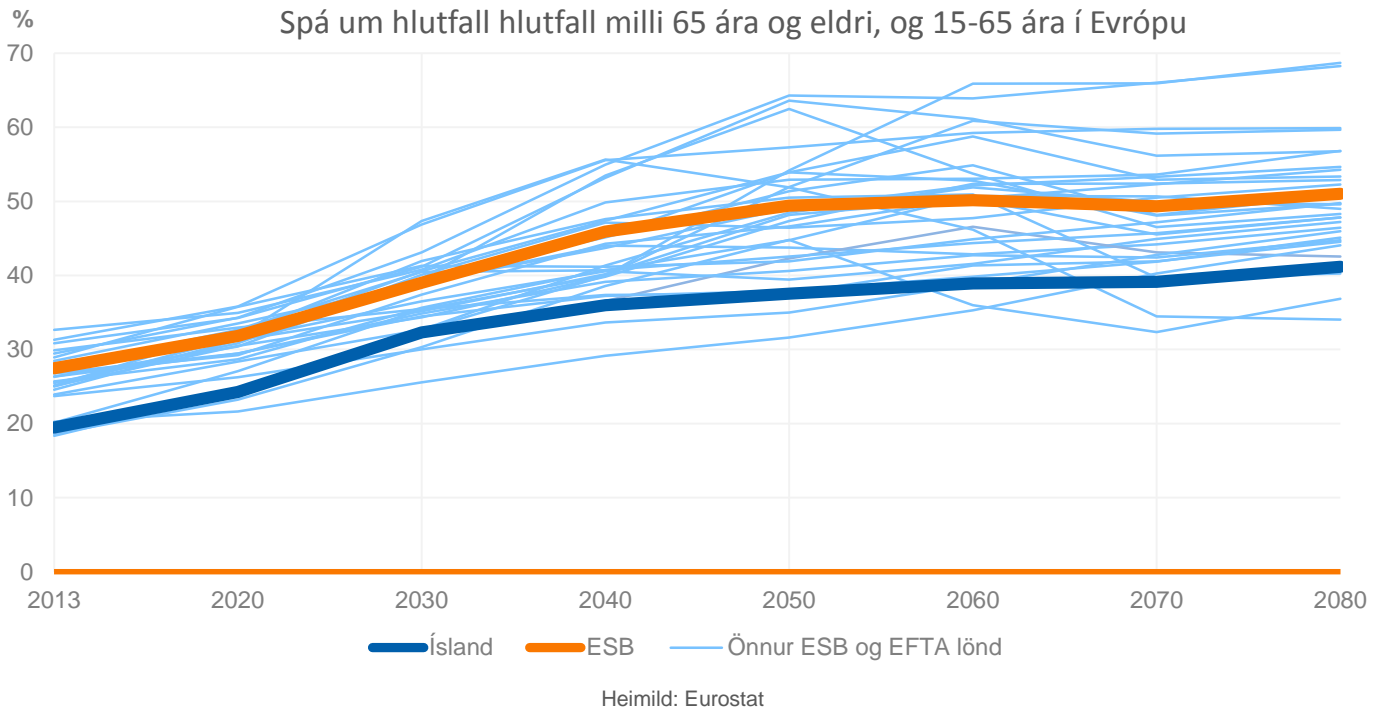

Heimild: OECD. Nær eingöngu til sjálfstæðra lífeyrissjóða.

Aldursdreifing á Íslandi hagfelld miðað við annars staðar á Vesturlöndum

Víða í hinum þróaða heimi er hlutfallsleg fjölgun fólks á eftirlaunaaldri að skapa mikinn þrýsting á lífeyrissjóðakerfi, ekki síst gegnumstreymiskerfi. Í skýrslunni [Economy of Iceland](#), sem Seðlabanki Íslands gefur út, eru nefndar þrjár ástæður fyrir því að þetta sé síður vandamál hér en víða annars staðar. Í fyrsta lagi er hér skylduaðild að sjóðsöfnun. Í öðru lagi er atvinnuþáttaka fólks eldri en 67 ára há og ekki eru hvatar í lífeyrissjóðakerfinu til að hætta snemma að vinna. Í þriðja lagi er aldursamsetningin hagstæð og verður það áfram næstu áratugi í samanburði við önnur Vesturlönd. Árið 2013 var hlutfallið milli ellilífeyrisþega og fólks á vinnualdri (65 ára og eldri annars vegar og 15-64 ára hins vegar, e. old-age dependency ratio) það næstlægsta í Evrópu eða 19,5%. Meðaltalið í ESB var á sama tíma 27,5%. Frjósemi hér á landi er einnig hærrí en að meðaltali í ESB, eða 1,93 árið 2013. Til að bregðast við þessu hafa mörg lönd í Evrópu og víðar hækkað eftirlaunaaldur eða stefna að því á næstu árum. Einnig hefur vægi séreignarsparnaðar víða aukist, t.d. í Bretlandi.

En betur má ef duga á spár rætast um þróun mannfjölda á Íslandi og annars staðar í Evrópu fram til ársins 2080. Að meðaltali mun hlutfall á milli ellilífeyrisþega og fólks á vinnualdri í Evrópu fara úr 27,5% í yfir 50% um miðja öldina og haldast svo þannig út spátímenn. Lönd eins og Portúgal og Slóvakía munu sérstaklega standa frammi fyrir miklum vanda ef spárnar ganga eftir og lífeyrissjóðakerfi þeirra verða óbreytt, þar sem hlutfallið mun vera hátt í 70% árið 2080. Á Íslandi verður þróunin í svipaða átt, en Ísland mun þó áfram vera vel undir meðallagi og einungis Írland og Litháen horfa fram á lægra hlutfall milli ellilífeyrisþega og fólks á vinnualdri. Engu að síður mun hlutfallið tvöfaldast á Ísland og verða 41% árið 2080 gangi spár eftir. Þannig að Ísland er alls ekki undanskilið áskorunum sem felast í þessari þróun.

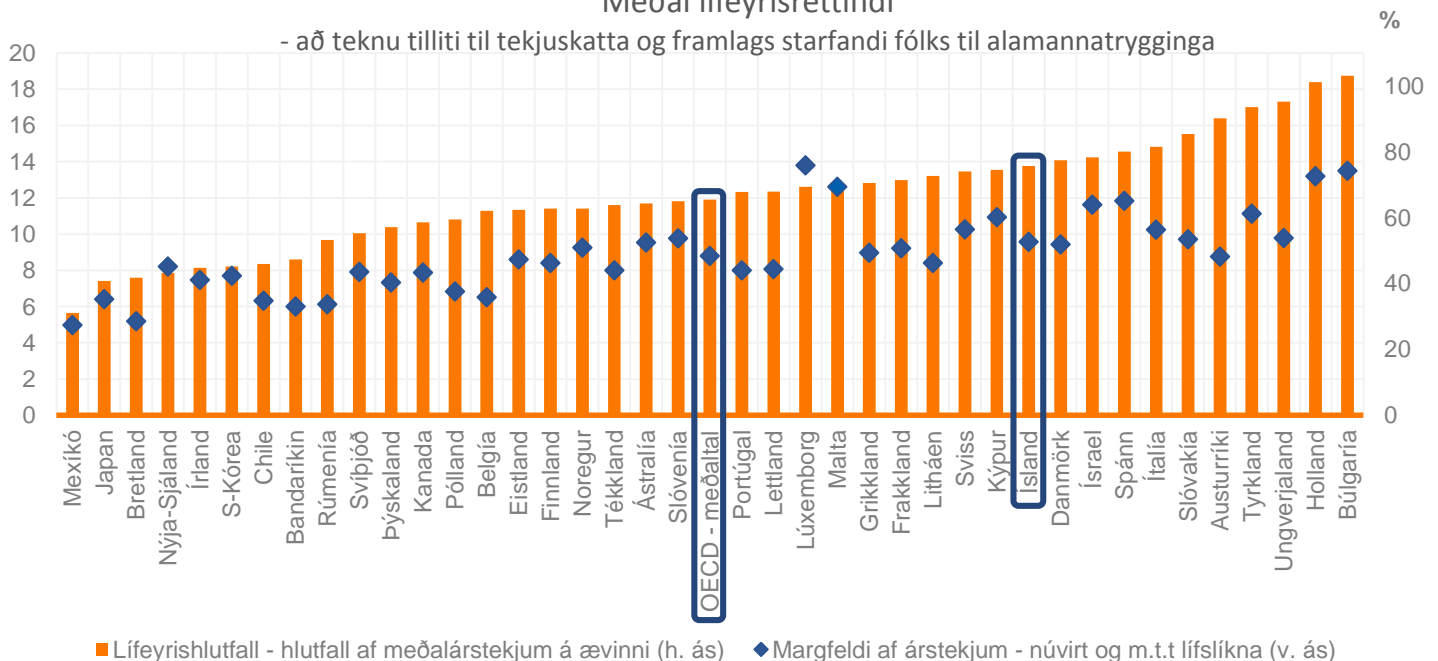

Lífeyrisréttindastaða hér á landi betri en víða annars staðar

Þegar horft er til hreinna áunninna lífeyrisréttinda á ári sem hlutfall af áætluðum heildar meðaltekjum fólks á vinnualdri, eða svokallaðs lífeyrishlutfalls (e. net replacement rate), stendur Ísland einnig nokkuð vel í samanburði við [önnur OECD lönd](#) og þ.a.l. mörg lönd í Evrópu. Þessi mælikvarði er gjarnan notaður til að sýna hversu skilvirkt lífeyriskerfið er í að mæta breytingunni hjá einstaklingi við það að fara á ellilífeyri. Lífeyrishlutfallið á Íslandi var 76% árið 2012 og hærra eftir því sem ævitekjur voru lægri. Það var hærra hér en í Svíþjóð, Finnlandi og Noregi ásamt meðaltali OECD, sem var 54% árið 2012. Þetta hlutfall hefur farið lækandi hjá OECD löndum á síðustu árum sem gefur til kynna að kerfið sé víða ósjálfbært í núverandi mynd. Ísland er ekki undanskilið þeirri þróun og hefur hlutfallið einnig lækkað hér á landi. Einnig er hægt að skoða núvirt lífeyrisréttindi sem margfeldi af meðalárstekjum (e. net pension wealth) til að bera saman stöðuna á milli landa og koma þau einnig hlutfallslega vel út fyrir Ísland. Árið 2012 voru þau 9,6 á Íslandi en 8,8 að meðaltali hjá OECD löndum. Þar að auki eru þau hvergi hærri á Norðurlöndunum.

Meðal lífeyrisréttindi

- að teknu tilliti til tekjuskatta og framlags starfandi fólks til alamannatrygginga

Heimildir: OECD og Greiningardeild Arion banka. Margfeldi af árstekjum: Net pension wealth. Lífeyrishlutfall: Net replacement rate

Mikilvægt er að hafa í huga hér að lífeyrisréttindi eru einungis skuldbinding um greiðslu í framtíðinni, en eins og skuldbindingar almennt er alltaf einhver áhætta að hún verði ekki greidd að fullu og því má segja að þær séu fugl í skógi en ekki í hendi. Gegnumstreymiskerfi er algengt í löndum OECD eins og áður kom fram. Lífeyrisgreiðslur í framtíðinni í því kerfi byggjast því á loforði komandi kynslóða, gefin af núverandi kynslóðum. Því er hætta á að í þeim löndum sem eru með mikil lífeyrisréttindi og gegnumstreymiskerfi, eins og í Búlgaríu, á Ítalíu og á Tyrklandi, verði erfitt að standa við þessar skuldbindingar að öllu óbreyttu, sérstaklega eftir því sem þjóðirnar eldast. Á Íslandi er sjóðsöfnun ríkjandi svo lífeyrisþegar í nútíð og framtíð eru mun síður háðir framlagi frá komandi kynslóðum. Að því leyti ætti Ísland að vera betur í stakk búið að takast á við það þegar „baby boomers“ kynslóðin kemst á eftirlaun á næstu árum. Til að mynda voru útgjöld lífeyrisgreiðslna úr ríkissjóði innan við 5% af útgjöldum ríkissjóðs árið 2011, sem er það lægsta meðal landa OECD, en meðaltal þeirra var 18%. Enn fremur er hlutfall hins opinbera í lífeyrisgreiðslum hvergi jafn lágt og á Íslandi. Því er að vissu leyti minni þrýstingur af fjölgun fólks á ellilífeyrisaldri á ríkissjóð Íslands, í samanburði við t.d. Ítalíu þar sem hlutfall lífeyrisgreiðslna af ríkisútgjöldum var 32% árið 2011.

Engu að síður miklar áskoranir framundan

Eins og ofangreindur samanburður gefur til kynna stendur íslenska lífeyrissjóðakerfið nokkuð vel í alþjóðlegum samanburði. En með því að segja að kerfið standi mjög sterkt vegna þess að hin standa verr er svipað og að segja að einhver sem er með flensu sé heill heilsu vegna þess að einhver annar er með lungnabólgu. Það eru a.m.k tvær vísbendingar um að við þurfum að gera enn betur hér á landi. Í fyrsta lagi var tryggingafræðileg staða íslenskra lífeyrissjóða, sem gefur til kynna hversu vel í stakk búnir þeir eru til að standa við lífeyrisskuldbindingar sínar, neikvæð um 663 ma.kr. árið 2013. Nær öll sú upphæð, eða 595 ma.kr. er kominn til vegna sjóða með ábyrgð hins opinbera vegna lífeyrisréttinda sem áður fyrr var stofnað til án sjóðsöfnunar og eru því að öllu óbreyttu byrði á framtíðarskattgreiðendum. Í öðru lagi miða [útreikningar lífeyrisréttinda](#) við lífslíkur í fortíð en ekki hvernig þær munu þróast í framtíðinni. Lífslíkur hafa farið batnandi og er útlit fyrir að sú þróun muni halda áfram. Ef ekki er tekið tillit til þessa verða raunveruleg lífeyrisréttindi lægri í framtíðinni en tryggingafræðileg bókhaldsstaða lífeyrissjóða gefur til kynna.

Greiningardeild Arion banka

Anna Hrefna Ingimundardóttir
anna.ingimundardottir@arionbanki.is

Elvar Ingi Möller
elvar.moller@arionbanki.is

Hrafn Steinarsson
hrafn.steinarsson@arionbanki.is

Konráð S. Guðjónsson
Konrad.gudjonsson@arionbanki.is

Stefán Broddi Guðjónsson
stefan.gudjonsson@arionbanki.is

Forstöðumaður

Regína Bjarnadóttir
regina.bjarnadottir@arionbanki.is
444-6969

[Hér má finna fyrirvara](#)